

MAGASIN

NORDENS VÄLFÄRDSCENTER 2018



Nordens
välfärdscenter



Utgiven av
Nordens välfärdscenter
www.nordicwelfare.org
© mars 2018

Redaktör: Jessica Gustafsson
Ansvarig utgivare: Ewa Persson Göransson

Redaktion:
Judit Hadnagy
Caroline Högrud
Joakim K E Johansson
Elin Melin

ISBN: 978-91-88213-29-7
Upplaga: 700

Omslagsbild: Trygfonden
Grafisk design: Idermark och Lagerwall Reklam AB
Tryck: TB Screen

Förord

Vår nordiska välfärdsmodell är starkt kopplad till jämlikhet. Därför tycker forskarna att det är märkligt att hälsan är mer ojämlikt fördelad mellan socioekonomiska grupper i Norden än i många länder med mindre utvecklade välfärdssystem.

I vår tidskrift Magasin 2018 pekar folkhälsoforskaren Johan Mackenbach på att ojämlikhet i hälsa är starkare kopplat till utbildning än till inkomst i Norden. Läs den spännande intervjun om jämlik hälsa med Johan Mackenbach.

Vi gör många insatser kring temat integration och i ett reportage om Bydelsmödrar, ett landsomfattande nätverk i Danmark, berättar kvinnor om hur de visar vägen till bättre integration och hjälper varandra enligt principen hjälp-till-självhjälp.

I detta nummer lyfter vi också fram frågan om hur äldre personer ska få bättre livskvalitet – och berättar om åldersvänliga städer i Norden. Andra ämnen vi skriver om är välfärdsteknologi, dövblindverksamhet och gambling – för att nämna något av den bredd vi har.

Vi skapar mötesplatser och ansvarar för nätverk, expertgrupper och utbildning. Allt vi på Nordens välfärdscenter gör, utifrån aktuell forskning och nordisk kunskapsinsamling, syftar till att stärka och utveckla den nordiska välfärdsmodellen. Vi är med och skapar nordisk nytta.

Ewa Persson Göransson
Direktör
Nordens välfärdscenter



Innehåll:

Forskarintervju: Den nordiska paradoxen i nytt ljus.....	5
Kommentar: Likvärdighet i förskola och skola av stor betydelse	10
Nordens välfärdscenter – en institution under Nordiska ministerrådet	12
Det nordiska samarbetet.....	13
Krönika: Få mere ud af nyankomnes potentiale - Integrationsindsatsers betydning for velfærdsudviklingen.....	14
Kvinder fra hele verden hjælper hinanden.....	17
Att få hjälp med sex kan kännas pinsamt.....	25
"I Sverige förtrycks funktionshindrades sexualitet"	29
Utan spelregler – mobilspelandets vilda västern	31
Boka en livsglädjечаufför för extra god service.....	34
Jämlig demensvård en framtida möjlighet i Norden	39
FN-konvention om rättigheter blev till barnbok på Färöarna.....	43
Nordens välfärdscenters arbete med dövblindfrågor	46
"Vi måste sluta tänka vi och dem".....	48
Tekniken ger frihet och möjligheter	51
Teknik för att klara välfärdsutmaningar.....	53
Socialarbetaren ett stöd för unga i skolmiljön.....	54
Mer kunskap om välfärdsfrågor.....	58
Anställda vid Nordens välfärdscenter.....	66



De nordiska länderna bör föra en politik som tar hänsyn till att alkohol och tobak slår hårdare mot socioekonomiskt svaga grupper, säger Johan Mackenbach.

Forskarintervju:

DEN NORDISKA PARADOXEN I NYTT LJUS

TEXT: Helena Lohmann **FOTO:** Erasmus MC

Den nordiska välfärdsmodellen är starkt kopplad till jämlikhet. Att hälsan är mer ojämlikt fördelad mellan socioekonomiska grupper i Norden än i många länder med mindre utvecklade välfärdssystem har därför förbryllat såväl forskare som politiker och beslutsfattare

Johan Mackenbach, folkhälsöforskare från Erasmus MC i Rotterdam, har myntat uttrycket "den nordiska paradoxen" för att beskriva situationen. Mackenbach anser emellertid

att hans forskning ibland har feltolkats: den nordiska välfärdsmodellen minskar ojämlikhet i hälsa. Utan det generösa välfärdssystemet hade klyftan varit ännu större, säger han.

Det nordiska välfärdssystemet har varit en förebild för många folkhälsoforskare. Det faktum att hälsoskillnader utifrån socioekonomisk position har ökat över tid har lett till visst tvivel om den nordiska modellens effektivitet. Men Johan Mackenbach säger att resultaten av hans forskning måste tolkas med stor försiktighet.

– Det är uppenbart att de nordiska välfärdsystemen minskar ojämlikhet i inkomst och andra materiella faktorer. Det förklarar förmodligen också varför ojämlikhet i hälsa är starkare kopplat till utbildning än till inkomst i Norden.

Alkoholens och tobakens roll

Det finns andra faktorer som genererar stor ojämlikhet i hälsa i Norden, trots ländernas välutvecklade välfärdssystem. Mest framträdande är rökning och överdriven alkoholkonsumtion, som bidrar till stora hälsoskillnader mellan socioekonomiska grupper.

Mackenbach konstaterar att det finns ett intressant undantag från den allmänna bilden. Svenska män verkar vara skyddade från den nordiska paradoxen: de socioekonomiska skillnaderna i dödlighet bland svenska män är mindre än i de övriga nordiska länderna, och även i

många andra västeuropeiska länder. En möjlig förklaring, säger Mackenbach, är den mer omfattande användningen av snus än cigaretter bland svenska män med låg utbildning.

Skillnader i dödlighet

En aspekt, som också måste beaktas i diskussionen om jämlik hälsa i Norden är att den ökande skillnaden i dödstal har sin grund i att dödligheten inte minskar i samma takt i alla socioekonomiska grupper. Minskningen har varit proportionellt större i de högre socioekonomiska grupperna än i de lägre. Eftersom de nordiska länderna ofta ligger före övriga västeuropeiska länder när det gäller minskad dödlighet förklarar detta också en del av den nordiska paradoxen.

Enligt Mackenbach borde vi fokusera på absolut ojämlikhet i stället för relativ ojämlikhet*). I sin forskning har Mackenbach funnit få exempel på att den relativa ojämlikheten i hälsa minskar. Den tenderar i stället att öka över tiden. När hälsoproblem minskar sker det oftare i högre socioekonomiska grupper.

Enligt Mackenbach ser bilden annorlunda ut när det gäller absolut ojämlikhet i hälsa. Här ser vi ofta minskande ojämlikhet eftersom den

Nordiska frivilligorganisationer inom folkhälsa arrangerade tillsammans med Nordens välfärdscenters folkhälsoarena ett seminarium om den nordiska välfärdsmodellen i samband med den europeiska folkhälsokonferensen i Stockholm i november 2017. Professor Johan Mackenbach var huvudtalare.

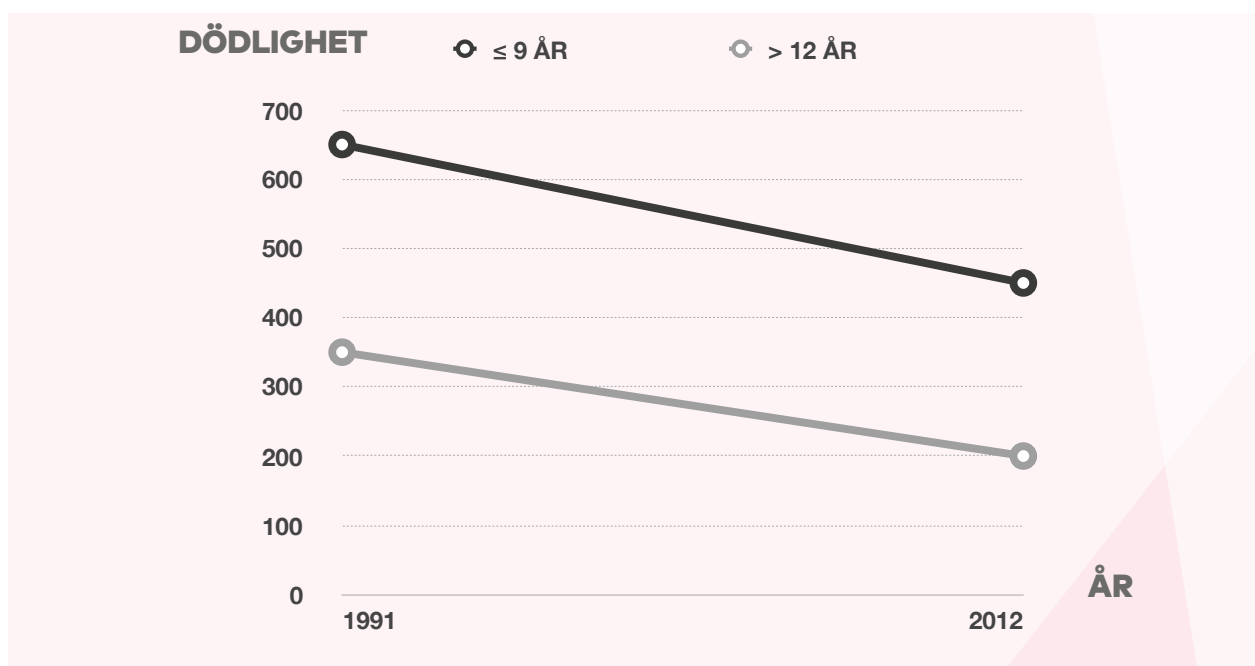
absoluta nedgången av hälsoproblem är större i grupper med lägre socioekonomisk status. – Enligt min mening är absolut ojämlikhet viktigare än relativ ojämlikhet, eftersom absolut ojämlikhet styr de höga sjukdomstalen och frekvensen av för tidiga dödsfall bland lägre socioekonomiska grupper, säger Mackenbach.

Utbildning en nyckelfaktor

När vi studerar hur hälsan utvecklar sig i olika sociala grupper blir det tydligt att alla inte har dragit nytta av den positiva samhällsutvecklingen i samma utsträckning. Han menar att utbildningssystemet spelar en nyckelroll. En stor del av befolkningen i Norden har en hög

*) Absoluta och relativa ojämlikheter

Absolut ojämlikhet avser skillnaden i dödlighet mellan socioekonomiska grupper. Relativ ojämlikhet är förhållandet mellan dödligheten för olika grupper. De två värdena utvecklas inte alltid i samma riktning.



Exempel: Två grupper har olika utbildningsnivåer. Grupp A har ≤ 9 års utbildning och grupp B har > 12 års utbildning. Den absoluta skillnaden i dödlighet mellan de två grupperna är $650 - 350 = 300$ år 1991. 2012 är den absoluta skillnaden något lägre, $450 - 200 = 250$. Den relativa skillnaden 1991 är $650/350 = 1,9$. År 2012 har den relativa skillnaden ökat till $450/200 = 2,3$. Samtidigt som den absoluta skillnaden har minskat, har alltså den relativa skillnaden ökat.

utbildningsnivå. Det har lett till en högkvalificerad och konkurrenskraftig arbetsmarknad som erbjuder många möjligheter för de välutbildade, men färre för dem med lägre utbildning.

Samtidigt har samhället blivit mer individualiserat och sekulärt, familjen och kyrkan utövar inte längre samma slags sociala kontroll som tidigare. Detta kan delvis förklara varför skador från alkohol och tobak i hög grad bidrar till ojämlik hälsa i Norden. Ojämlighet i dödlighet som har samband med alkohol och tobak är ofta överraskande stor – särskilt i Norge och Danmark och i synnerhet bland kvinnor.

Vad ska vi göra?

Eftersom ojämlikhetsmönstren tycks vara självförstärkande måste samhället vidta åtgärder för att förhindra att klyftor mellan socioekonomiska grupper ökar ytterligare. Mackenbach har inget enkelt svar på hur situationen ska bemötas, men pekar ut hälso- och sjukvården som en nyckelkomponent vid sidan av utbildningssystemet. Enligt honom bör samhället ta ansvar för att hälsovårdens resurser används där de behövs mest.

– Vi vet att människor från lägre socioekonomiska grupper drar mindre nytta av förbättringar inom vården och av förebyggande åtgärder, bland annat på grund av högre komorbiditet, lägre hälsomedvetenhet och sämre följsamhet vid behandlingar. Om målet är att vi ska få liknande resultat av medicinska insatser mellan patienter med olika socioekonomisk ställning, måste man göra större ansträngningar för patienter från lägre socioekonomiska grupper. Det räcker inte med lika tillgång och lika behandling – vi behöver göra mer, säger Mackenbach.

Mackenbach lyfter också frågan om alkohol- och tobakspolitiken.

– Det är mycket viktigt för de nordiska länderna att föra en politik som tar hänsyn till att alkohol och tobak slår hårdare mot socioekonomiskt svaga grupper. Att höja priserna genom skatter är betydelsefullt – om nödvändigt även genom att övertyga resten av EU att omfamna de nordiska prisnivåerna. Det är också viktigt att erbjuda program för att hjälpa människor att sluta röka och missbruka alkohol.

FAKTA: NORDISK FOLKHÄLSOARENA

Nordens välfärdscenter fungerar som sekretariat för den nordiska folkhälsoarenan 2016-2018. Arenan har i uppgift att stärka det nordiska folkhälsosamarbetet och arbeta för att minska hälsoskillnaderna mellan nordborna. Inom ramen för arenan utförs bland annat projekt om jämlik hälsa, dryckesvanor bland unga och äldre, skolelevers positiva hälsa, cannabiskonsumtion och tobaksrökning.





*Professor Olle Lundberg,
Stockholms universitet.*

Kommentar:

LIKVÄRDIGHET I FÖRSKOLA OCH SKOLA AV STOR BETYDELSE

TEXT: Olle Lundberg **FOTO:** Sören Andersson

Diskussionen om begreppet den nordiska paradoxen bygger på antagandet att de nordiska länderna *borde* ha mindre ojämlikhet i hälsa och dödlighet eftersom fördelningen av inkomster varit betydligt mer jämn här än i den övriga världen. Problemet med detta antagande är att inkomster omfördelas direkt av välfärdsstaten, medan ojämlikhet i hälsa är mer indirekt kopplat till välfärdsstatens institutioner.

Ojämlikhet i hälsa är nämligen beroende på ojämlikhet inom en rad olika livsområden, exempelvis uppväxtförhållanden, utbildning, arbete, inkomst, boende och levnadsvanor. Inom

alla dessa områden finns ojämlikhet mellan olika samhällsgrupper, och människor använder sig aktivt av de resurser de har för att skapa goda liv åt sig själva och sina familjer.

De som har lite mer kommer att ha större möjligheter att skaffa sig lite mer inom många områden, vilket medför att ojämlikhet i livsvillkor och möjligheter generellt sett är självförstärkande. Därmed kvarstår även ojämlikhet i hälsa.

I de nordiska länderna har stora ansträngningar gjorts för att utjämna tillgången till exempelvis utbildning, både genom att bygga ut systemen och göra dem billiga att använda. Detta har öppnat möjligheter för exempelvis arbetarbarn att gå på universitet, men lite förenklat kan man säga att alla samhällsgruppers barn ökat sin utbildningsnivå, och att de relativa ojämlikheterna i uppnådd utbildning därför består.

Att alla på detta sätt fått bättre möjligheter är i sig positivt, och att ojämlikhet i livsvillkor och hälsa består i Norden är inte i sig ett argument för att den nordiska välfärdsstaten har misslyckats. Som Johan Mackenbach antyder är inte heller relativa skillnader i hälsa eller dödlighet något bra mått på om den förda politiken har gett resultat eller ej. Dels därför att de med kortare utbildning och manuella arbeten generellt sett lever längre än motsvarande grupper i de flesta andra länder, men dels också därför att de studier som direkt analyserat välfärdsstatens ambitionsnivå visar att mer generösa välfärdsstater har bättre hälsa och mindre ojämlikhet.

Ändå har vi utmaningar kopplade till ojämlikhet i hälsa och överlevnad i de nordiska länderna. Det är korrekt att det finns ett påtagligt bidrag till ojämlikheten från rökning

och alkohol, inte minst som ett slags historisk skuld bland kvinnor som i Norden började röka tidigare än i många andra länder. De nordiska länderna bör därför behålla en restriktiv politik för att begränsa skadeverkningarna av rökning och alkohol. Samtidigt orsakas huvuddelen av ojämlikheten i hälsa av andra faktorer, varför det finns mycket annat som kan åtgärdas.

I de genomgångar av åtgärder för mer jämlik hälsa som har genomförts i nordiska länder, nu senast av den svenska Kommissionen för jämlik hälsa, lyfts många olika åtgärdsområden fram. Generellt kan man ändå säga att tidiga insatser, och inte minst då i förskola och skola, är av stor vikt. Det som främst skulle bidra till mer jämlikhet, också i hälsa, är åtgärder för mer *likvärdighet*.

Detta innebär att i högre grad kompensera för skillnader i förutsättningar mellan olika barn för att åstadkomma inte bara formell jämlikhet i tillgång till utbildning utan också mer jämlikhet i uppnådda resultat. Kunde vi bli bättre på att ge olika insatser för olika behov i förskola och skola skulle inte bara skillnader i kunskaper och utbildning gradvis minska, utan på sikt även ojämlikhet i hälsa. På motsvarande sätt kan man resonera kring insatser för mer jämlika livsvillkor inom andra livsområden. Denna diskussion förs bäst utan att blanda in en "paradox" som egentligen inte är så svår att förstå.

*Skribenten har tidigare varit ordförande för Kommissionen för jämlik hälsa:
Kommissionjamlikhalsa.se*



NORDENS VÄLFÄRDSCENTER

– en institution under Nordiska ministerrådet

FOTO: Norden.org, Mostphotos

Nordens välfärdscenter är en institution inom Nordiska ministerrådets social- och hälsosektor. Vårt uppdrag är att utveckla och stärka den nordiska välfärdsmodellen. Det gör vi genom att ta fram aktuell kunskap. Med kunskapen som bas föreslår vi både politiska och praktiska förbättringar.

Våra resultat används som underlag för politiska beslut på nationell, regional och lokal nivå i de fem nordiska länderna samt Åland, Grönland och Färöarna.

Gemensamt för länderna i Norden är att våra samhällen bygger på en stark välfärdsmo-

dell. Vi har ett samhällskontrakt med demokratiska institutioner som åtnjuter ett högt förtroende hos medborgarna. Samhället tar ett omfattande ansvar för att garantera alla människor trygghet och välmående på jämlika villkor.

Nordens välfärdscenter arbetar utifrån aktuella samhällsutmaningar. Vi har kompetens för att snabbt ta oss an komplexa välfärdsfrågor.

Våra insatsområden är välfärdspolitik, funktionshinder, integration och folkhälsa.

DET NORDISKA SAMARBETET

Det nordiska samarbetet omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland.

Nordiska ministerrådet

Nordiska ministerrådet är de nordiska regeringarnas officiella samsarbetsorgan och arbetar för gemensamma nordiska lösningar som ska ge positiva effekter för alla som bor i Norden.

Ministrarna inom respektive fackområde möts några gånger per år för att samarbeta inom sitt område, exempelvis arbetslivsfrågor, social- och hälsopolitik, samt utbildning och forskning.

Inom varje ämnesområde finns en ämbetsmannakommitté som består av tjänstemän som har till uppgift att förbereda och följa upp ärenden.

Nordiska rådet

Nordiska rådet är det parlamentariska organet för det officiella nordiska samarbetet. Nordiska rådets ledamöter sitter i ländernas parlament.

Nordiska rådet möts två gånger om året. De beslut som fattas vid mötena genomförs av Nordiska ministerrådet och de nordiska regeringarna. Det löpande politiska arbetet sker i utskott och partigrupper.





Krönika

Få mere ud af nyankomnes potentiale - Integrationsindsatsers betydning for velfærdsudviklingen

TEXT: Lars Larsen **FOTO:** LG Insight

Integrationsindsatsen ses mere og mere som understøttende i forhold til velfærdsudvikling på stadig flere områder. Det viser erfaringer fra Danmark.

Integration af flygtninge problematiseres ofte i den danske debat, og på flere områder er der behov for at styrke integrationsindsatsen. De danske kommuner, som varetager integrationen af flygtninge, var især udfordret i 2014-2015, hvor et stort antal flygtninge kom til Danmark.

Udfordringerne med at løfte integrationsopgaven er stor i de danske kommuner, og især har vi store problemer med at styrke arbejdsmarkedstilknytningen for flygtninge, som har været i Danmark i mange år, ligesom også

kvinder med ikke-vestlig baggrund har ringe beskæftigelsesgrad.

Omvendt ser vi også flere lokale aktører og kommuner, som ser potentialer i at nyankomne flygtninge kan udgøre en ressource på områder, hvor der for eksempel lokalt er fraflytning af befolkning. Følgen er gradvis udtømming af lokalsamfundets ressourcer i form af butikker, skoler, fritidstilbud og erhvervsliv. Tilsvarende er ledigheden lav i flere områder i Danmark, hvor vi teknisk set har fuld beskæftigelse, og hvor virksomhederne rekrutterer udenlandsk arbejdskraft eller mangler arbejdskraft.

Rådgivning af etniske iværksættere

Vejle Kommune, beliggende i Midtjylland med cirka 114.000 indbyggere, har valgt strategisk at anskue integrationsindsatsen som understøttende i forhold til øvrige sektorpolitikker i kommunen. Vejle Kommune har gennemført en analyse af deres befolkning med ikke-dansk baggrund, hvorefter relevante politikområder har givet bidrag til, hvordan integrationsindsatsen kan tænkes ind som en ressource på deres respektive områder. Det gælder politikområder som arbejdsmarked, erhverv, bosætning, uddannelse, kultur, turisme og ældre.

For eksempel har Vejle Kommune haft særlig fokus på at rådgive etniske iværksættere, så flere nye virksomheder kan starte op i Vejle Kommune, og give selvforsørgelse til iværksætteren og til mulige ansatte. Tilsvarende bliver nyankomne flygtninge set som en ressource og som en arbejdskraftreserve i en tid, hvor prognoserne for jobudviklingen er lovent, og hvor arbejdsstyrken generelt falder i Vejle Kommune.

Modtagelse af flygtninge som matcher kommunernes behov

Den økonomiske krise fortøner sig i bakspejlet - og fremtiden tegner lys og sund for dansk økonomi. Især på arbejdsmarkedet er udviklingen i dansk økonomi tydelig. Siden 2013 er 165.000 flere kommet i job. Beskæftigelsen skønnes at stige med yderligere 33.000 personer i 2018 og 23.000 personer i 2019. Økonomi- og Indenrigsministeriet forventer, at en stor andel af arbejdskraftreserven skal findes



Lars Larsen, direktør, LG Insight.

blandt de flygtninge og indvandrere, der i dag er på offentlig forsørgelse.

Sidst Danmark havde højkonjunktur med fuld beskæftigelse (2001-2009), oplevede vi flere borgmestre aktivt efterspørge flere flygtninge, så virksomhederne kunne få arbejdskraft. Den aktuelle beskæftigelsessituation er positiv i Danmark – og tilsvarende er prognoserne. Flere kommuner ser potentialer i, at integrationsindsatsen i langt højere grad skal medvirke til at udvide arbejdsstyrken og skaffe virksomhederne arbejdskraft.

I for eksempel Frederikshavns Kommune målrettes integrationsindsatsen delbrancher, hvor der allerede er mangel på arbejdskraft (blandt andet i fiskeindustrien). Stadig flere kommuner følger eksemplet fra Frederikshavns Kommune. Flere kommuner beder Udlændingestyrelsen om at modtage flygtninge, som matcher de behov som de lokale virksomheder har for arbejdskraft. Tilsvarende er der kommuner, som beder om flygtninge, som kommunen har gode erfaringer med at integrere.

Skaber liv i landsbyer i tilbagegang

Nyankomne flygtninge kan også være et vigtigt bidrag til at få gang i bosætningen i mindre lokalsamfund eller landsbyer. Det viser en undersøgelse, som den danske analyse- og rådgivningsvirksomhed LG Insight netop har gennemført for Transport-, Bygnings- og Boligministeriet. Flere lokalsamfund ser nyankomne flygtningefamilier som en værdifuld ressource i forhold til at skabe liv og udvikling i lokalsamfund og landsbyer i tilbagegang. Butikker, skolen og fodboldklubben med mere får nyt liv. Kommuner boligplacere flygtninge i de små lokalsamfund, hvor lokalbefolkningen hilser dem velkommen og støtter deres integration. Det ses blandt andet i Tønder Kommune og i Varde Kommune.

Integrationsopgaven er stor og udfordrende i Danmark. Vi ser imidlertid stadig flere eksempler på, at civilsamfundet og kommunerne bliver mere bevidste om, at anskue integrationsindsatsen som en understøttende ressource på flere velfærdspolitiske områder. Nyankomne flygtninge kan skabe liv i både virksomheder og lokalsamfund, styrke etableringen af nye virksomheder og bidrage til berigende kulturoplevelser. Den gode integration er med til at understøtte dette.

Skribenten arbejder på LG Insight som er en dansk analyse- og rådgivningsvirksomhed. Gennem flere år har LG Insight gennemført analyser på blandt andet integrationsområdet, og har samarbejdet med kommuner, organisationer og virksomheder med udvikling af integrationsindsatser. Aktuelt samarbejder virksomheden med Københavns Universitet og Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd (VIVE) om et stort forskningsprogram støttet af den statslige Innovationsfond, hvor parterne i perioden 2007-2021 skal gennemføre forskning og udbrede effektfulde integrationsindsatser.



Kvinder fra hele verden hjælper hinanden

Hvordan er jeg en god mor, når min hverdag er den danske velfærdsstat, og jeg er opvokset med værdier, der har rod i en helt anden kultur? Det spørgsmål har de to Bydelsmødre Samaneh Moosavi og Iman Suleiman stillet sig selv, da de var nye i Danmark. Nu viser de vejen til bedre integration, og at indvandrerkvinder har masser at give hinanden.

TEXT: Joan Rask **BILD:** Joan Rask, Trygfonden



– Det er svært at blive en del af en ny fremmed kultur. Der er noget i mig, der vil beskytte mig selv og mine børn for den nye verden. Når der er høje lyde, eller det banker på døren, kan jeg stadigvæk blive bange og tænke, at nogen vil slå mig ihjel, selv om jeg har boet i Danmark i otte år.

Sådan siger Samaneh Moosavi, der er 24 år, gift og mor til to drenge. Hun er flygtning fra Afghanistan og frivillig i det landsdækkende netværk Bydelsmødre, der har en lokalafdeling i Skanderborg.

– Da vi kom til Danmark, fik jeg en hård depression og sociale problemer. Min mand sagde mange gange til mig, at jeg skulle ud af lejligheden og tage med til arrangementer, som Bydelsmødrene holdt, men jeg ville ikke, siger Samaneh Moosavi.

Selv om hverdagen nu er blevet god, ved hun hvor svært, det er at have sit hjemlands skikke, regler og normer i bagagen, samtidig med at hun gerne vil tage de nordiske rettigheder og muligheder til sig.

– Bydelsmødrene blev en stor gave for mit liv. Jeg kom til psykolog, fik hjælp og kontakt med andre kvinder. Jeg blev klogere på mit eget liv og blev en helt anden kvinde, siger Samaneh Moosavi.



*"Bydelismødrene blev en stor gave for mit liv.
Jeg kom til psykolog, fik hjælp og kontakt med
andre kvinder."*



Hun er snart færdig med sin uddannelse til social- og sundhedshjælper. Dagene er lyse igen, hun er i praktik på et plejehjem og tjener sine egne penge. Hun smiler stort, imens hun taler. De dybsorte øjne spiller af liv, og smilehullerne træder frem, som deres eget bevis på, at livet er blevet godt.

Bydelsmødre – en del af løsningen

De første Bydelsmødre blev uddannet i 2011, og her var Iman Suleiman med. Hun har boet i Danmark i 20 år, de seneste 10 år i Skanderborg. Hun har tre børn i alderen 15, 20 og 24 år og er midt i fyrrerne.

– Bydelsmødrene har forandret mit liv. De kvinder, jeg taler med, er utrolig glade for min støtte. Det betyder rigtig meget for mig. Jeg tror, de kvinder, der kommer til bydelsmødrene, er dem, der har allermest brug for det. De er virkelig ensomme, siger hun.

En følelse, Iman Suleiman selv kender alt for godt.

– De første ti år i Danmark... det var meget ensomt for os. Derfor flyttede vi hertil, og gennem Bydelsmødrene fik jeg venner, der blev min nye familie. Jeg kommer fra en stor familie i Irak, og i Danmark var vi pludselig kun vores lille familie. Det var rigtig svært, siger hun.

Begge kvinder gør i dag ting, de før syntes, var forkerte.

– Jeg kender mange afghanske kvinder, der går hjemme... og selv om de er ældre end mig, så siger jeg tingene, som de er. Jeg kan ikke holde min mund, for det er altså virkelig godt

at tjene sine egne penge og have arbejde, siger Samaneh Moosavi, mens hun ivrigt rykker frem på stolen og gestikulerer med hænderne, som sad der en kvinde i rådgivning overfor.

Bydelsmødre: Hjælp der kommer fra hjertet

Uddannelsen til Bydelsmor har givet begge kvinder masser af personlig udvikling og en dybere forståelse af deres egen rolle og den værdi, de har for andre kvinder og i samfundet.



Samaneh Moosavi er flygtning fra Afghanistan og frivillig i det landsdækkende netværk Bydelsmødre.



Vi gør rigtig meget ud af at lære Bydelsmødrene selv at sætte grænser for deres arbejde, siger Mai-Britt Haugaard Jeppesen, chef for Bydelsmødre i Danmark.

– Jeg er lidt stolt af mig selv. Nu klarer jeg en 37-timers arbejdsuge, passer mine børn, mit liv og hjælper min mand, der har en kronisk sygdom – og så er jeg Bydelsmor, siger Samaneh Moosavi.

I Skanderborg Kommune kommer deres 54 Bydelsmødre fra 21 lande og taler 28 forskellige sprog. Den kulturmangfoldighed og sprogvariation kan være en udfordring i sig selv, så det er et krav, at Bydelsmødrene kan dansk, og at alt undervisning foregår på dansk. En god forudsætning ifølge de to kvinder.

– I begyndelsen tænkte jeg, at jeg kun skulle hjælpe kvinder, der havde samme nationalitet som mig selv, men nu forstår jeg, at vi alle er kvinder, mødre, forældre, døtre. Nationalite-

ten har igen betydning, og vi kan kun hjælpe andre, hvis vi selv kan tale dansk, siger Samaneh Moosavi.

Iman Suleiman nikker. I modsætning til Samaneh Moosavi sidder hun roligt på stolen. En erfaren mor ved siden af den unge, der engang fik hjælp. Iman Suleiman taler stille, men tilbyder samme stærke vilje og lyst til at dele sin viden og sit engagement.

– Der kommer indimellem kvinder og spørger mig om noget, fordi de kan se, jeg er udlænding og taler dansk. Så hjælper jeg uden at sige 'Jeg er Bydelsmor'. Det vigtigste er, at kvinden finder ud af, hvordan hun kan hjælpe sig selv, siger hun.

Den svære samtale

Ingen af de to kvinder har følt sig klemte i rådgiverrolle.

– Vi støtter kvinden, så hun selv søger hjælp og bliver tryk ved det danske system, forklarer Iman Suleiman.

Samaneh Moosavi supplerer:

– Mange kvinder er bange for noget, der ikke sker. De tænker, at hvis de går til kommunen, så tager de barnet fra dem. Jeg siger til dem 'Du kan roligt gå til kommunen, hvis din mand slår dig. De hjælper dig og dit barn'.

En evaluering af organisationen fra 2015, udarbejdet af Deloitte, viser, at en Bydelsmor godt kan lande i uoverskuelige dilemmaer. Det handler nemlig ikke kun om dem selv. Samarbejdspartnere hos kommuner, boligselskaber, jobcentre og sundhedspersonale kan for eksempel have urealistiske forventninger til

dem, og de kvinder, der modtager hjælp, kan bede om mere, end giveren kan magte. Chef for Bydelsmødre i Danmark Mai-Britt Haugaard Jeppesen ser det som en vigtig opgave at sikre, at samarbejdspartnerne forstår, at bydelsmødrene arbejder frivilligt, og at de hverken er tolke eller en gruppe kvinder, man kan bestille til at arrangere en fællesspisning.

– Vi gør rigtig meget ud af at lære Bydelsmødrene selv at sætte grænser for deres arbejde, siger Mai-Britt Haugaard Jeppesen.

Hun er tryk ved, at kvinderne selv bedømmer situationen i hverdagen.

– Vi forsøger at gøre dem ekstremt gode til at reflektere. De ved, at de aldrig er alene, at vi gør det her sammen – enten i deres lokale gruppe eller via Bydelsmødrenes Landsorganisation, siger hun.

Evalueringen fra Deloitte konkluderer i sin opsamling, at der er en generel oplevelse blandt de involverede af, at Bydelsmødrene skaber positiv forandring. Den samme konklusion kommer andre evalueringer og analyser også til, men præcis hvor stor, og hvordan en frivillig indsats i et menneskes liv måles, er svært at få hold på, så fra 2018 implementerer Bydelsmødrene et nyt dokumentationsværktøj, der skal måle hvilken forandring samtalerne skaber for de kvinder, bydelsmødrene taler med.

Sex, frihed og køn

Bydelsmødrenes fokus de næste år bliver blandt andet social kontrol. Foreningen ved, at mange kvinder lever i et krydspres mellem forventninger fra deres egne forældre, svigerforældrene, deres mænd, børn, arbejdsplads og de netværk, de indgår i.



FAKTA OM BYDELSMØDRE

Bydelsmødre i Danmark er et landsdækkende netværk af frivillige kvinder organiseret under Bydelsmødrenes Landsorganisation. Bydelsmødre uddannes gennem en grunduddannelse på 15 moduler til at motivere andre efter princippet Hjælp til selv-hjælp. Emnerne spænder for eksempel fra børneopdragelse, teenagere, den gode samtale, kommunen og kroppen. Undervisningssproget er dansk. På uddannelsen bringes egne ressourcer, viden og erfaringer i spil koblet med ny viden og Bydelsmødre-metoder.

Bydelsgupper: 40 stk. over hele Danmark

Bydelsmødre: Mere end 600 kvinder

Opstart: 2011

Organisering: En del af Fonden for Socialt Ansvar

Finansiering: Fondsmidler, styrelser, kommuner og donationer

Mere: bydelsmor.dk

fondenforsocialtansvar.dk

NORDISKE INITIATIVER DER LIGNER:

Netværk med kvinder og mødre findes i flere byer, men Danmark er det eneste sted, der har en landsorganisation og har konceptualiseret sin indsats. Der er mindre aktiviteter i Oslo, Helsingborg og Helsingfors. Bydelsmødrene hilser nordiske initiativer meget velkommen, og de indgår gerne i flere.

Oslo: facebook.com/bydelsmor.no

Helsingborg: planteraplantara.helsingborg.se/stadsdelmammor-och-ungdomsrad/om-stadsdelmammorna

Helsingfors: facebook.com/naapuriaidit

FAKTA: NORDISKT INTEGRATIONSSAMARBETE

Nordens välfärdscenter ansvarar tillsammans med Nordregio för projektet Nordisk samverkan om integration. Fokus ligger på insatser som underlättar integrationen och på hur invandrare och flyktingar kan bidra till utvecklingen i de nordiska länderna. Nordens välfärdscenter arbetar också med att identifiera tidiga förebyggande sociala insatser som underlättar inkluderingen för nyanlända barn och deras föräldrar eller andra vårdnadshavare.

Läs mer på nordicwelfare.org/integration

– De lidt ældre kvinder, der har arbejdet hårdt et helt liv, kan komme til at presse deres voksne døtre til at tage sig af dem, som de ville gøre i hjemlandet. Vi vil se, om vores metoder også virker for disse lidt ældre kvinder – så de tager mere ansvar for deres egen situation, siger Mai-Birtt Haugaard Jeppesen.

I netværket i Skanderborg mødes Bydelsmødrene hver måned, sidst var det en sexolog, der holdt oplæg. Forinden havde kvinderne lagt anonyme spørgsmål i en spørgekasse.

– Ved lægen glemmer jeg måske det, jeg vil spørge om, men når sexologen tager et spørgsmål op og svarer, får vi bagefter en dejlig fri snak i gruppen, siger Samaneh Moosavi.

Det frie samtalerum er noget af det, Bydelsmødrene håber opstår.

– Vi forsøger at italesætte det, der ikke er italesat, siger Mai-Britt Haugaard Jeppesen.

I praksis gælder det både demokrati, julefrokost og noget af alt det andet, der er et naturligt element i det nordiske DNA. Sidste år var

der for eksempel en kæmpestor julefrokost i Skanderborg for Bydelskvinder og deres familier.

– Det var spændende at prøve. Jeg vidste ikke, hvad der skete til en julefrokost, siger Iman Suleiman.

Hun, der selv er kristen, mødte også for første gang en kvindelig præst til et netværksarrangement. Det gjorde stort indtryk, ligesom en fælles tur til det danske Folketing i København.

– Der, ville jeg aldrig selv have taget hen, men jeg synes, at det er noget, alle burde gøre. Det var rigtig godt. Så forstår man det hele på en bedre måde, siger hun.

Kun på ét spørgsmål bliver de to Bydelsmødre tavse. Hvad skulle være anderledes, hvis de andre nordiske lande ville etablere et landsdækkende netværk af Bydelsmødre?

– ingenting... de skal bare gøre som i Danmark. Det er virkelig godt, siger begge kvinder. De sidder lidt stille, tænker sig om og nikker igen. Det er virkelig godt, gentager de.



ATT FÅ HJÄLP MED SEX KAN KÄNNAS PINSAMT

Personer med omfattande funktionsnedsättning möter ofta hinder när de vill leva ut sin sexualitet. Att vara öppen med sina mest intima behov inför en personlig assistent kan vara svårt.

– Det gör att många hämmar och undertrycker en naturlig längtan efter sex och närhet, säger Julia Bahner som har skrivit en doktorsavhandling om funktionsnedsättning och sexualitet.

TEXT: Joakim K E Johansson **FOTO:** Joakim K E Johansson, Mostphotos



Julia Bahner, forskare vid University of Leeds i England.

Enligt FN-konventionen om mänskliga rättigheter har alla människor rätt att få leva ut sin sexualitet på egna villkor. För många personer med funktionsnedsättning är detta tyvärr inget som stämmer överens med hur livet ser ut. Sex finns i fantasin, men inte i verkligheten.

Krävs kunskap och mod

Julia Bahner är forskare vid University of Leeds i England. Hon har skrivit doktorsavhandlingen *Så nära får ingen gå? om funktionsnedsättning, sexualitet och personlig assistans*.

– Det är inte alls ovanligt att personer med

funktionsnedsättning har otillräckliga kunskaper om sin kropp och sexualitet, eller om sina rättigheter. Tillsammans med en ofta ganska låg självkänsla blir det svårt att veta vad man kan kräva - och sedan ha modet att göra det, säger hon.

Detta beror också enligt Bahner på den osynlighet som finns i samhället kring personer med funktionsnedsättning som sexuella varelser. Som exempel nämner hon vad en ung kvinna har skrivit i ett forum på nätet.

"Hur ska jag göra för att inte tycka det är pinsamt att be min assistent om hjälp att kunna lägga mig naken i sängen. Vi med funktionsnedsättning har väl också behov av att kunna smeka oss själva, eller?"

Samma sak om en person vill gå på nattklubb och sedan följa med någon hem. Eller köpa preventivmedel, sexleksaker eller titta på porrfilm.

– Vad får jag för bemötande? Kommer assistenten tycka att jag är äcklig? Den sortens frågor dyker upp, förklarar Bahner.

Nordens välfärdscenter arrangerade hösten 2017 seminariet *Bryt tabut* på Färöarna. Temat för seminariet var funktionshinder och sexualitet och deltagarna diskuterade bland annat sexuell assistans, sexuell utnyttjande och hur hinder kring sex och samlevnad kan avskaffas.

Personliga assistentens roll

Det är heller inte så lätt för den personliga assistenten. En annan människas sexualitet upplevs ofta som något privat och kan tänja för mycket på de egna gränserna.

– Att exempelvis hjälpa till att duscha någon är en väldigt intim situation som de flesta assistenter gör regelbundet. Men att klä av och förbereda en person som vill ha sex med sig själv eller en partner kan av många upplevas som jobbigt att hantera, säger Bahner.

Samtidigt finns personliga assistenter som inte har några problem alls med sexuell assistans, förklarar Bahner. De är beredda att hjälpa till och ser det som naturligt och självklart. Däremot påpekar man att det saknas riktlinjer och en tydlig hållning från bland annat cheferna.

– En vanlig uppfattning som jag har sett i mina studier är att det anses vara en ledningsfråga. Det ska komma någonstans ifrån och vara arbetsuppgifter som är förklarade för assistenten, säger hon.

Fast i grunden handlar det enligt Bahner om makt: personal och myndigheter beslutar om stora delar av det liv personer med funktionsnedsättningar lever.

– Vilken rätt har de, som ofta själva inte har någon funktionsnedsättning, att bestämma över hur personer med funktionsnedsättning ska ha sex, säger hon.



DETTA ÄR SEXUELL ASSISTANS

Sexuell assistans är ett på många sätt komplicerat ämne som det råder många uppfattningar om. Grundfrågan är om det ska ingå i personliga assistenters arbetsuppgifter att hjälpa personer med funktionsnedsättning som vill ha sex. Något som bland annat kan handla om hjälp med avklädning, att ta fram sexhjälpmedel, att starta en porrfilm på datorn eller att hjälpa brukaren att komma i läge när hen ska ha sex med sin partner.

Argument för:

- Samhället har en etisk förpliktelse att stödja människors rätt att utveckla en positiv sexualitet
- Den sexuella hälsan är en del av alla människors välmående i stort; fysiskt, psykiskt och socialt
- Sexuell assistans syftar till att göra det möjligt att leva som andra och uppnå goda levnadsvillkor
- Brukarna har rätt att få stöd att utveckla en positiv sexualitet – om de själva vill
- Personalen har rätt att veta vad som gäller.

Argument emot:

- Sexlivet är privat och är upp till var och en att klara på egen hand
- Alla har rätt till sin sexualitet men inte att få hjälp med att ha sex
- Assistenterna har rätt att slippa utföra arbetsuppgifter som involverar sexuella aktiviteter.

"I Sverige förtrycks funktionshindrades sexualitet"

TEXT: Joakim K E Johansson **FOTO:** Joakim K E Johansson och Mostphotos

Medan Danmark har 400 sexualvägledare som ger personer med funktionsnedsättning sexuell assistans diskuteras ämnet knappt i Sverige.

– Det beror delvis på att Sverige betonar den goda sexualiteten där alla sexuella handlingar måste hänga ihop med kärlek, säger Jens Rydström, professor i genusvetenskap vid Lunds universitet.

Tillsammans med socialantropologen Don Kulick vid Uppsala universitet har Jens Rydström skrivit boken *Loneliness and its opposite: Sex, disability, and the ethics of engagement*.

– Det är en jämförelse mellan Danmark och Sverige från 1960-talet och framåt om samhällets syn på sexualitet och funktionsnedsättning. Vi har framförallt tittat på personer med omfattande funktionsnedsättningar, förklarar Rydström.

Länderna valde olika vägar

Att det skulle finnas skillnader mellan länderna hade de båda forskarna förstått. Men att de skulle vara så stora till Sveriges nackdel tycker Rydström rent av är deprimerande.

– I Danmark erkänns, diskuteras och underlättas funktionshindrades sexualitet. I Sverige förnekas, förtrycks och försvåras funktionshindrades sexualitet, säger han.

I Sverige och Danmark har de här frågorna diskuterats parallellt fram till 1980-talet, ungefär. Men därefter valde de båda länderna två helt olika vägar. I Danmark tog Socialstyrelsen fram nationella riktlinjer och en utbildning där erfarna personliga assistenter kunde bli sexualvägledare.

– Det finns en hel yrkeskår med fler än 400 sexualvägledare i Danmark. De kan upprätta en behandlingsplan för sexuell hjälp som godkänns av personen med funktionsnedsättning, säger Rydström.

Planen är mycket praktisk och visar steg för steg hur sexualvägledaren ska hjälpa till i det individuella fallet. I ett exempel från en dansk verksamhet beskrivs hur en kvinna får hjälp med att klä av sig, sätta sig framför en spegel så att hon kan se sig själv och därefter få hjälp med att smörja in könsdelarna med glidmedel och placera en vibrator mot könet.



Jens Rydström, professor i
genusvetenskap vid Lunds universitet.

Ingen diskussion

I Sverige tillsattes i slutet av 1980-talet Handikapputredningen. Den resulterade i 14 rapporter på totalt 2 492 sidor. Den tar upp mängder med aspekter, men något mycket viktigt saknas.

– Den innehåller inte ett ord om sex och samlevnad. Ingenting om intimitet, kärlek och sexualitet, säger Rydström.

Avsaknaden av en öppen diskussion om sexualitet har resulterat i en helt annan inställning i Sverige. I några av de få riktlinjer som finns för hur assistenter ska hjälpa personer med funktionsnedsättning som uppvisar sexuella behov

ser det ut så här i ett exempel från en svensk verksamhet:

"Personalen kan inte förbjuda brukare att se på porrfilm, däremot kan de diskutera porr med brukaren, berätta hur det brukar gå till i 'verkligheten', föreslå någon annan 'mjukare' film och kanske begränsa tittandet. Om tittandet tilltar bör brukaren erbjudas en alternativ selsättning."

Att det har blivit så stora skillnader mellan länderna har, enligt Rydström, många orsaker. De tydligaste menar han är att det i Danmark fanns ett antal gräsrotsrörelser, aktivister och grupper som tidigt arbetade för sexuell hjälp. Men också tjänstemän och föräldrar till personer med funktionsnedsättning som drev på. Den danska vänstern var dessutom frisinnad och mer positiv till sex än i många andra länder.

– I Sverige hade vi istället kvinnorörelsens vindkantring på 1970- och 1980-talet till en radikalfeminism som var kritisk till fri sexualitet. Funktionshindersrörelsen var också ointresserad av frågorna. Det har gjort att det ännu idag finns en stor osäkerhet kring sexuell assistans. Det går inte ens att diskutera öppet, säger Rydström.

FAKTA: FUNKTIONSHINDER

Nordens välfärdscenters arbete med funktionshinder utgår från målet att skapa ett samhälle där alla människor ska kunna delta på lika villkor. Det gör vi genom att underlätta kunskapsutväxling mellan de nordiska länderna, initiera gränsöverskridande samarbeten och ta fram rapporter. Vi arbetar även för att FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning förverkligas och omvandlas till handling i de nordiska länderna.

FAKTA: RÅDET FÖR NORDISKT SAMARBETE OM FUNKTIONSHINDER

Nordens välfärdscenter är sekretariat för Rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder. Det är Nordiska ministerrådets rådgivande organ när det gäller frågor som rör funktionshinder. Rådet har nyligen fått förnyat mandat i ytterligare fem år. Fokusområdena är mänskliga rättigheter, hållbar utveckling och fri rörlighet.

UTAN SPELREGLER – mobilspelelandets vilda västern

Appar som plingar till stup i kvarten. Med ett klick har du fyllt på ditt konto, utan att ens ta fram plånboken. Du kan spela var som helst och när som helst – i lunchkön, under ett tråkigt jobbmöte – bara en stund eller längre. Det här är verkligheten då spelindustrin har flyttat in i smarttelefoner och sociala medier.

TEXT: Nanette-Marie Forsström/Outhouse Media **FOTO:** Jessica Gustafsson och Mostphotos

En som har granskat problematiken kring mobilspelandet närmare är sociologiprofessorn Gerda Reith från universitetet i Glasgow. Hon ser vissa tydliga skillnader mellan mobilspelande och annat spelande på nätet.

– Du spelar annorlunda. Du kan göra det var som helst och det är en integrerad del av din vardag. Spelandet är mer dynamiskt och snabbare än tidigare. Industrin talar om "snacking", på svenska ungefär "äta mellanmål". Du kan göra det samtidigt som du gör någonting annat – bara för en minut när du väntar på ditt kaffe.

Mer skadligt på mobilen

Den totala omsättningen från mobilspel har ökat stadigt under det senaste årtiondet. Det här beror delvis på den allt snabbare speltakten och ökade räckvidden.

– Under de senaste sju, åtta åren har spelindustrin investerat kraftigt i plattformar som mobiltelefoner, surfplattor och sociala medier. Det här har lett till att mobilspelandet har ökat dramatiskt, berättar Gerda Reith.



INTERNATIONELL KONFERENS

Nordens välfärdscenter arrangerade en internationell konferens om gambling, the 1st Gambling Policy Conference: Global Prospects, Nordic Perspectives, i Helsingfors i november 2017. Professor Gerda Reith var en av talarna under konferensen.

Så här långt har mobilspelarna redan lagt ut omkring 100 miljarder dollar på spelande bara år 2017. Enligt Reith är det problematiskt att mindre bemedlade spelare i Afrika söder om Sahara står för största delen av de här intäkterna.

Intäkter som sedan kanaliseras vidare till att stöda samhällen och konsumenter i västvärlden. Gerda Reith menar dessutom att spelande på mobilen har konstaterats leda till mycket värre problem än annat spelande. Det är visserligen relativt få studier som i dagens läge koncentrerar sig specifikt på mobilspelande.

De studier som har gjorts visar ändå att mobilspelandet har lett till problem för största delen av dem som söker sig till spelklinikerna för att få hjälp med sitt beroende.

Förlängning av personligheten

Gerda Reith betonar särskilt personaliseringen

av spelen som en ny trend. Telefonen, där spelandet äger rum, innehåller samtidigt en massa personlig information: foton, musik, meddelanden och bankinfo. Då vi, ofta omedvetet, delar med oss av personlig information plockas den upp av spelindustrin och används för att skraddarsy vår spelupplevelse.

– Spelandet blir som en förlängning av det egna jaget och intimt på ett annat sätt. Spelen är designade för smarttelefoner och länkade till sociala medier, där spelandet är interaktivt, säger Gerda Reith.

Reith ser det här som en finkänslig frestelse, där bolagen diskret manipulerar bilden av spelande med hjälp av innehåll i sociala medier. Samtidigt marknadsför de sig själva med hjälp av innehåll som delas av användarna.

– Spelbolagen kastar bara ut en liten krok och följarna gör resten av jobbet. De engagerar sig, kommenterar innehållet och sprider det vidare. Det är en väldigt organisk typ av marknadsföring, och väldigt effektiv.

Innehållet behöver inte ens uppmana till spelande, men redan synligheten i sig ökar konsumenternas medvetenhet om varumärket.

Vilda västern

Mobilspelens tillgänglighet och den skadliga effekt de kan ha – vare sig det handlar om beroende, skuldsättning eller psykosociala problem – gör att det behövs lagstiftning som reglerar marknaden.

– Allt spelande måste regleras, men det här kan vara en svårare nöt att knäcka än annat spelande. Hur reglerar man någonting som är i ständig rörelse och på så sätt faller utanför nationell lagstiftning? Vi har heller aldrig tidigare haft en situation där spelbolagen kan chatta med användarna som vänner och infiltrera sociala nätverk, påpekar Gerda Reith.

En annan problematisk fråga är det användargenererade innehållet som skapas på spelbolagens initiativ. Det är väldigt svårt att reglera användarnas eget innehåll i sociala medier. I det här fallet är bolagens marknadsföring inbakad i innehållet och skapad tillsammans med användarna eller spelarna.

– Borde det här vara upp till varje enskild användare, eller borde det finnas gränser?

Om folk engagerar sig i till exempel en twitterdiskussion, hur begränsar man den?



Mobilspelandet har ökat dramatiskt under det senaste årtiondet, berättar professor Gerda Reith.

FAKTA: NAD OCH POPNAD

Nordens välfärdscenter ger ut tidskriften Nordic Studies on Alcohol and Drugs (NAD) och publicerar populärvetenskapliga nyheter om alkohol, droger, dopning, tobak och gambling på webbplatsen popNAD.com.

Enligt Reith har spelindustrin visat att den inte kan reglera sig själv – precis som när det gäller andra riskabla råvaror, som tobak, alkohol eller droger, fungerar det inte, konstaterar hon.

Trots att spelindustrin bevisligen fått upp ögonen för mobilspelens potential, finns det i dagens läge knappt någon forskning i ämnet, och inte någon reglering överhuvudtaget.

– Det här betyder däremot inte att vi inte borde reagera. Mycket av det vi befarar har inte hänt än, men forskarna kunde för en gångs skull vara ute i tid, säger Gerda Reith.

Boka en livsglädjечаufför för extra god service

Vi lever allt längre i Norden och andelen äldre personer i befolkningen ökar. I början av 1900-talet bodde nästan 12 miljoner människor i Norden. Idag lever cirka 27 miljoner invånare i regionen. Antalet äldre personer har ökat snabbare än befolkningen generellt, vilket har lett till att andelen äldre i Norden har fördubblats under det senaste århundradet.

TEXT: Ann Jönsson **FOTO:** Motitech AS, Hans O. Torgersen/ Aftenposten/NTB scanpix, Alamy Stock Photo, Mika Arvola, Mostphoto



Att allt fler lever längre är naturligtvis mycket positivt, men innebär också stora utmaningar. Det gäller boende och transporter, stadsplanering, hälso- och sjukvård och omsorg. Det handlar om att skapa samhällen som är goda att åldras i, där vi kan uppleva livskvalitet långt upp i åren.

Många kommuner i Norden arbetar ambitiöst för att äldre personer ska få bättre livskvalitet. I Nordens välfärdscenters nya publikation En bättre plats att åldras på – Arbete för åldersvänliga städer i Norden undersöker vi närmare sex nordiska städer som valt att ansluta sig till Världshälsoorganisationens (WHO) nätverk Age-friendly cities and communities. Det är Oslo, Trondheim, Uppsala, Göteborg,

Tammerfors och Reykjavik. Dessutom skildras Århus som inte ingår i nätverket.

Här bjuder vi på några goda exempel som vi hoppas kan ge inspiration i kommunernas arbete för att bli en bättre plats att åldras på.

Små rosa bussar och tillgänglighet i Oslo

Att ha ett socialt liv, kunna träffa sina nära och "göra det man ska" under dagen värderas allra högst när äldre personer själva får formulera vad som är viktigt. Då är det avgörande att det finns kommunikationer som man kan använda även om man har svårt att gå längre sträckor. En ny tjänst med buss dörr-till-dörr testas nu i en stadsdel i Oslo. Det är





en liten buss, med 16 platser. Dessa små rosa bussar har blivit mycket uppskattade.

Mer belysning och fler bänkar har också kommit på plats för att göra det lättare att röra sig i närområdet, något som gynnar alla invånare. Under vintern riskerar många äldre att bli isolerade för att de inte vågar ta sig ut. Snö och halka är ett stort hinder. Sandsäckar och broddar har delats ut till äldre invånare, beroende på vilken typ av hus de bor i.

Kultur och chaufförer med livsglädje i Trondheim

Kulturen är betydelsefull som hälsofrämjande faktor. Under ett år genomförs i Trondheim cirka 800 evenemang som i mycket riktar sig till seniorer. Kommunen ordnar transport för dem som behöver. Man kan bland annat gå på hip hop, blueskvällar, thai chi och yoga. Staden

satsar på ny teknik och en app har tagits fram där invånarna kan läsa om aktiviteterna. Seniorer kan också få undervisning i att lära sig den digitala tekniken.

När man ringer efter taxi i Trondheim kan man numera boka en "livsglädjечаufför". Denna förare har fått en särskild utbildning i bemötande för att till exempel kunna ge god service till passagerare som har en demenssjukdom.

Hälsocoach på nätet och cykling utan ålder i Uppsala

Hälsocoachen är en webbplats med inriktning mot hälsa för seniorer i Uppsala. Syftet är att inspirera och motivera till aktiviteter. Här kan man hitta olika hälsotips och även dela med sig av sina egna. Det finns möjlighet att träna hemma till instruktionsfilmer där en sjukgymnast visar övningarna.



Trondheim



Uppsala

Uppsala har som mål att bli Sveriges bästa cykelstad för människor i alla åldrar. Cykling utan ålder är en ideell verksamhet, ursprungligen från Danmark, där volontärer tar med äldre personer eller personer med funktionsnedsättning på cykelturer i el-assisterade lastcyklar. Passagerarna får frisk luft, nya synintryck, möjligheter att skapa nya relationer och minnen. Det kan handla om att komma ut till stadens parker och höra fågelkvitter, åka förbi barndomens kvarter, stanna till vid ett café – eller helt enkelt bara få känna vinden i håret.

Påverka genom film i Göteborg

I Göteborg har äldre personer fått ta del av metoden Life Filming, ett koncept för att introducera modern teknik för äldre personer och samtidigt få del av deras erfarenheter, kunskaper, minnen och behov. De som inte re-

dan har en iPad har fått låna en och även lära sig hur den fungerar. Sedan har de fått bege sig ut och filma. Frågor som filmerna tog upp var bland annat vad som är bra där de äldre bor, vad som gör att de trivs och vad som skulle kunna bli bättre.

Filmerna handlade alla på något sätt om hinder, tillgänglighet och trygghet. Hur osäker promenaden känns när det inte finns tillräckligt med belysning och när buskar skymmer sikten. Hur arbetsamt det är att gå och handla när det inte finns någon plats att ta paus, i eller vid butiken. Eller hur tungt det kan vara att ta sig uppför backen när det inte finns någonstans att sätta sig ner i närheten.

Tammerfors vill bryta ålderssegregationen

Planeringen för en bättre stad att åldras i handlar om att se till att det finns olika verksamheter i området. Det gäller bland annat butiker, samhällsservice, restauranger och aktiva frivilligorganisationer. Idag är det vanligt att människor i olika åldrar bor åtskilda – barnfamiljer för sig, äldre för sig, studenter för sig. Det gör att naturliga möten mellan generationer blir svårare att åstadkomma. Ett nytt bostadsområde planeras runt ett äldreboende i Käräjätörmä i Tammerfors. Meningen är att detta bostadsområde ska vara attraktivt för personer ur olika åldersgrupper och med olika bakgrund.

Sedan 1988 har Tammerfors ett äldreåd som till största delen består av representanter från pensionärsorganisationerna. Rådet har en sekreterare på heltid som avlönas av kommunen.



Aktiv långt upp i åren i Reykjavik

Att stadens äldre invånare ska kunna vara fysiskt aktiva långt upp i åren är betydelsefullt i Reykjaviks arbete för att bli en åldersvänlig stad. I Reykjavik finns många simbassänger och den som är 67 år eller äldre får gå in gratis. Varje vardagsmorgon ordnas vattengymnastik i många simhallar under ledning av en instruktör. I Reykjavik finns också en geotermisk strand dit äldre personer har fritt inträde.

På morgnarna ordnas aktiviteter för äldre i samarbete med idrottsföreningar. Bussar kör runt i grannskapet och hämtar upp deltagarna. Vädret i Island kan vara kallt och blåsig. När det är svårt eller känns osäkert att gå utomhus har äldre personer möjlighet att åka till en fotbollshall för inomhuspromenader.





Jämlik demensvård en framtida möjlighet i Norden

Nästan en halv miljon nordbor lever med en demenssjukdom och antalet sjuka väntas öka stort i samtliga länder. Strategierna för att möta den utmaningen ser olika ut i Norden. Norge och Danmark har redan nationella demensstrategier, Finland till en del – Sverige och Island väntas följa efter inom en snar framtid.

TEXT: Judit Hadnagy **FOTO:** Joakim KE Johansson, Mostphoto

En utvärdering av Nordiskt demensnätverk, som koordineras av Nordens välfärdscenter på uppdrag av Nordiska ministerrådet, visar att de nationella demensstrategierna haft stor betydelse för utvecklingen även i de länder där det ännu fattas strategier eller nationella planer.

– Länderna tittar, lär och kopierar av varandra. Vi ser exempel på konkreta åtgärder från ett land som har kopierats och anpassats i ett annat land, säger sprojektledare Lars Rottem Krangnes från Nordens välfärdscenter och den som koordinerar nätverket.

Åtgärderna Lars Rottem Krangnes syftar på kan vara exempelvis anhörigprogram, demensvänliga lokalsamhällen, appar, personalutbildningar med mera.

Norge och Danmark har sedan flera år tillbaka nationella demensstrategier. Finland har ett nationellt minnesprogram för personer med demenssjukdom. Island liksom Sverige arbetar för en nationell strategi. Hösten 2017 lade Socialstyrelsen i Sverige fram reviderade riktlinjer för rekommendationer om åtgärder vid demenssjukdom. Våren 2018 finns förhoppningar om att Sveriges regering antar en nationell demensstrategi.

– I det här arbetet har de norska, danska och finska erfarenheterna och system lyfts rakt in i underlaget för en svensk demensplan, säger Lars Rottem Krangnes.

Jämlik nordisk demensvård

Målet är att de nordiska länderna ska kunna säkra en jämlik demensvård. Nationella strategier är ett medel för att nå målet. Det finns i dag praxisskillnader inte bara mellan länderna utan också mellan kommuner inom de enskilda länderna. Demensnätverket verkar för att dessa skillnader ska utjämnas genom bättre kvalitet och innovation i demensutredning, -behandling och -omsorg i hela Norden.

– Inom demensnätverket pratar man bland annat om systematisk standardisering av patientförlopp som ett prioriterat område, säger Lars Rottem Krangnes och tillägger:

– Livskvalitet är vad det handlar om, både för den sjuke och de anhöriga.

En av flera effekter med demensnätverket har varit det rika kunskapsutbytet, både på praktiskt plan där kommuner kunnat lära av varandra och teoretisk kunskap. Exempel på det sistnämnda är kunskap om personer med etnisk minoritetsbakgrund, demens och intellektuell funktionsnedsättning och urfolk och demens. Forskning visar att urfolk i Kanada, Nya Zeeland och Australien är överrepresenterade

FAKTA: DEMENS

Det finns flera olika typer av demens – som är en kognitiv svikt som beror på specifika sjukdomar i hjärnan. Alzheimers sjukdom är den vanligaste demenssjukdomen. Andra demenssjukdomar är bland andra vaskulär demens, lewykroppsdemens och frontallobsdemens.

"Det behövs ny kunskap om våra egna urfolk och demens. Under 2018 satsar Nordens välfärdscenter på ett projekt som kommer att involvera urfolk som samer och inuiter."





En av flera effekter med demensnätverket har varit det rika kunskapsutbytet, både på praktiskt plan och teoretisk kunskap, berättar projektledare Lars Rottem Krangnes.

bland sina befolkningar vad gäller demens.

– Det behövs ny kunskap om våra egna urfolk och demens. Under 2018 satsar Nordens välfärdscenter på ett projekt som kommer att involvera urfolk som samer och inuiter, säger Lars Rottem Krangnes.

Teknik som ger inflytande

Framtida utmaningar för demensnätverket är frågor om integritet och etik, anhörigfrågor och inte minst utvecklingen inom det välfärdsteknologiska området. I en allt mer digitaliserad värld behöver vi inkludera de sjuka och hitta teknik och lösningar som ger dem

inflytande över deras egna liv. Här måste politiker och beslutsfattare finnas med och peka ut olika riktningar – om vilken teknik som ska tas fram, vem som ansvarar för vad och inte minst hur vi säkerställer att tekniken svarar mot brukarnas behov.

FN-konvention om rättigheter blev till barnbok på Färöarna

TEXT: Joakim K E Johansson **FOTO:** Eyðbjørn Jacobsen och Joakim K E Johansson

En illustrerad barnbok om en teddybjörn som heter Lukka. Det blev den kreativa lösningen när Tóra við Keldu och Ása Olsen på Färöarna ville nå ut med FN:s konvention om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Mottagandet på Färöarna blev i det stora hela gott, men det finns fortfarande utmaningar.





Artiklarna í FN-konventionen illustreras med nallen Lukka som betyder lycka.

Lukka betyder Lycka på färöiska, förklarar Tóra við Keldu. Hon och Ása Olsen arbetar för paraplyorganisationen Meginfelag teirra, ið bera brek í Føroyum (MBF) som består av 24 funktionshindersorganisationer. Det gemensamma målet är att värna om rättigheterna för färöingar som har en funktionsnedsättning, liksom att skapa ett bra samhälle för alla att leva i.

För både barn och vuxna

Det var i det arbetet som boken Lukka kom till. Med hjälp av konstnären Edvard Fuglø och grafikern Jastrid Gullaksen illustrerades de 33 första artiklarna i FN:s konvention om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

– Idén kom ganska spontant efter väldigt många diskussioner om hur vi i all världen skulle få folk att läsa konventionen. Vi ville att alla på Färöarna skulle känna till rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Detta för att vi tillsammans ska kunna skapa

ett mer inkluderande samhälle, berättar Tóra við Keldu.

Målet med boken blev därför att ta fram en figur och ett innehåll som tilltalade både barn och vuxna så att dessa tillsammans skulle kunna diskutera ämnet. Något som Tóra við Keldu och Ása Olsen hoppas ska öka intresset på Färöarna för FN-konventionen. Och reaktionerna på boken har varit goda.

– Lärarna har fått uppslag att prata om sådant som rör konventionen. Boken har också fungerat som en mer lättläst version för äldre elever, exempelvis i folkskolan, gymnasiet eller universitetet, som skriver om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, säger Tóra við Keldu.



Tóra við Keldu och Ása Olsen skrev barnboken för att alla ska känna till rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Övertyga de som inte förstår

Men det har funnits svårigheter också. Att ändra stereotypa uppfattningar om personer med funktionsnedsättning är enligt Tóra við Keldu inte alltid så lätt. Hon menar samtidigt att det finns fördelar i ett litet samhälle som det på Färöarna.

– Utmaningen är att övertyga de som inte förstår att alla människor har samma värde.

Vi människor har också en tendens att placera andra i fack utifrån hur de ser ut. Dock kan det vara en fördel att leva i ett litet samhälle där människor kommer närmre varandra och på så sätt skapar naturliga och personliga relationer. Det kan vara nyckeln till att avskaffa stereotypa tankesätt, säger Tóra við Keldu.

FAKTA: FN:S KONVENTION OM RÄTTIGHETER FÖR PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Konventionens syfte är att stärka skyddet av de mänskliga rättigheter som personer med funktionsnedsättning har enligt de konventioner som redan finns. Den fokuserar på icke-diskriminering och listar nödvändiga åtgärder för att personer med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta såväl medborgerliga och politiska som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Konventionen antogs av FN:s generalförsamling den 13 december 2006 och öppnades för undertecknande den 30 mars 2007. Den undertecknades då av 82 länder, däribland Sverige. Sedan dess har konventionen undertecknats av samtliga länder i Norden, plus många fler.



NORDENS VÄLFÄRDSCENTERS arbete med dövblindfrågor

Med vårt arbete inom dövblindområdet främjar vi lika möjligheter och deltagande i samhället för personer med dövblindhet. Maria Creutz är ansvarig för dövblindverksamheten vid Nordens välfärdscenter.

TEXT: Elin Melin och Maria Creutz **FOTO:** Victoria Henriksson

Hur utbrett är nedsatt syn- och hörselförmåga i Norden?

– Funktionsnedsättningen dövblindhet är en kombinerad grav syn- och hörselskada. Den är framförallt genetiskt betingad. Mer än 50 ärftliga syndrom orsakar dövblindhet, men även hjärnskador på grund av syrebristtillstånd, skalltrauma eller infektioner som röda hund kan ge dövblindhet. Eftersom definitionen av dövblindhet är funktionellt baserad och inte baserad på kvantitativa data av syn- och hörselnedsättningens omfattning, går det inte heller att ge en exakt siffra på hur många som har dövblindhet. Man skiljer på medfödd och förvärvad dövblindhet, och brukar dessutom särskilja gruppen som får försämrad syn och hörsel på grund av ålderdom.

– Trots brist på kvantitativa data uppskattas det dock att det föds cirka 6-8 personer per år som från födelsen har en mycket svår kombinerad hörsel- och synnedsättning, det vi kallar för medfödd dövblindhet. Det föds cirka 15 personer varje år som kommer att utveckla det vi kallar förvärvad dövblindhet, alltså efter att man har erövrat ett talat språk eller teckenspråk. Äldre personer som fått dövblindhet på grund av ålderdom är ej medräknade i dessa siffror. Det vanligaste syndromet bland medfödd dövblindhet är CHARGE-syndrom. USHER-syndrom är den absolut vanligaste orsaken till förvärvad dövblindhet.



Hur arbetar Nordens välfärdscenter på området?

– Vårt arbete ska bidra till att främja lika möjligheter och deltagande i samhället för personer med dövblindhet. Uppdraget omfattar utbildning i form av kurser och seminarier samt utvecklingsarbete, vilket oftast sker i de olika nätverk som vi koordinerar. Vi samordnar och koordinerar även projekt som har ett specifikt uppdrag under en begränsad period. Exempel på detta är arbetet med publikationen Nordisk definition av dövblindhet samt studieplaner för nationella grundutbildningar. Genom utbildningar, nätverk och projekt bidrar Nordens välfärdscenter till ett gränsöverskridande samarbete mellan nordiska dövblindverksamheter och organisationer. Vi samarbetar även europeiskt och internationellt inom området.

På vilket sätt är det nordiska samarbetet viktigt?

– Då varje enskilt land relativt sett är litet, med en inte så stor population av personer med dövblindhet är samarbetet otroligt viktigt för att samla expertis och kunskap. Denna kunskap ska sedan spridas och implementeras i de verksamheter och organisationer som möter personer med dövblindhet. I det arbetet är det också värdefullt med ett samarbete för att utbyta erfarenheter och även för att fortsätta utvecklingen av kunskap.

"Vi måste sluta tänka vi och dem"

Berit Berg, har forskat i över 40 år om invandring och asylfrågor i Norge. De senaste åren har hennes forskning fokuserat på invandrare med funktionsnedsättningar – ett fält som hon tycker behöver ett nordiskt samarbete.

TEXT: Caroline Högrud **FOTO:** Universitetsforlaget

I Norge finns det runt 880 000 invandrare¹ som kommer från 221 olika länder. Det är en mångfacetterad grupp av människor med olika bakgrund och erfarenheter.

– En del kommer från moderna välfärdssamhällen, andra från rurala områden. Vissa har kanske varit i Norge flera år och redan börjat arbeta, andra är ensamstående föräldrar som inte fått sitt första jobb ännu. Det är stora sammansatta grupper och därför är det viktigt att specificera vilka man faktiskt talar om, säger Berit Berg, professor vid institutionen för socialt arbete och hälsovetenskap på Norges teknisk-naturvetenskapliga universitet i Trondheim.

Att prata om invandrare som en homogen grupp är därför väldigt komplext, menar hon. Detsamma gäller när man pratar om personer med funktionsnedsättning.

– Det är två svårdefinierbara grupper. Exempelvis förhåller sig samhället olika beroende på vilken sorts funktionsnedsättning man talar om. Kognitiva, fysiska eller sensoriska nedsättningar ger olika möjligheter och begränsningar.

I din forskning använder du begreppet "dubbelt sårbar", vad innebär det?

– Vi tittar på hur två kategoriseringar som etnicitet och funktionsnedsättning samverkar och om de förstärker eller kompenserar varandra. Statistik visar att det är svårare att komma ut på arbetsmarknaden om man har en funktionsnedsättning. Om man då inte kan språket eller möts av fördomar och diskriminering för att man har en annan etnicitet, då kan något som tidigare var svårt bli omöjligt.

1. I det räknar man även in norskfödda barn vars föräldrar har invandrat.



Har du något exempel på motsatsen, där dessa kategoriseringar kan kompensera varandra?

– Det skulle kunna vara så att samhället är extra uppmärksam på en viss grupp och sätter in stöd tidigt. Exempelvis ett barn som har Downs syndrom som får gå i en klass där läraren har få elever och kan ge ett bättre stöd. Då kan eleven automatiskt få extra språkhjälp.

40 procent av invandrarna har kommit till Norge tack vare anhöriga.

I sin forskning har Berit Berg sett att samhället kan skapa felaktiga föreställningar om familjernas behov och syn på funktionsnedsättningar.

– Samhället kulturaliserar invandrare. Det finns tankar om att vi är så olika och att det är stora skillnader mellan oss när det gäller synen på funktionshinder. Men så är det inte. Kulturella ritualer eller religion står exempelvis inte i vägen för hur dessa familjer förhåller sig till sina barn med funktionsnedsättning.

Hon lyfter fram ett exempel från sitt eget liv, när hennes syster drabbades av en trafikolycka för många år sedan.

– När min syster vårdades på sjukhuset sa min pappa att det inte skadar att be till Gud trots att han inte var så religiös. Och det är

lite samma för dessa familjer. Religionen är en stöttning, inte något som står i vägen för att få hjälp. Vi måste sluta tänka vi och dem. Det är oftast större skillnader inom gruppen än mellan grupperna.

I forskningsantologin *Childhood and Disability in the Nordic Countries* lyfter sexton nordiska forskare fram olika studier om nordiska barn och unga med funktionsnedsättning. Den första

texten handlar om att växa upp med funktionsnedsättning i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Berit Berg är en av redaktörerna till antologin och har skrivit ett kapitel i samlingen.

– Det viktigaste är att se inlärningspotentialen. Barn med funktionsnedsättningar ska ha samma möjligheter som andra barn, även om de har annorlunda förutsättningar. Det är något som genomsyrar den nordiska modellen och det är det vi skriver om.

När det gäller barn och unga med både funktionsnedsättning och minoritetsbakgrund är information i Norden fortfarande knapphändig.

– Jag hoppas att det inleds ett nordiskt samarbete kring dessa frågor. Det skulle behövas för att öka kunskapen på området.

FAKTA: NORDISK DAG OM DÖVBLINDHET

Nordens välfärdscenter arrangerade hösten 2017 en Nordisk dag om dövblindhet för att inspirera till fortsatt gott samarbete. Arrangemanget riktade sig till praktiker, forskare, myndigheter och politiker som kommer i kontakt med personer som har kombinerad syn- och hörselnedsättning eller dövblindhet. Professor Berit Berg var en av föreläsarna.

TEKNIKEN

GER FRIHET OCH MÖJLIGHETER

Islänningen Brandur Karlsson är 35 år gammal och förlamad från halsen och nedåt. Från dagen då han förlamades, när han var runt 23 år, hann det gå två år innan han fick en elrullstol som han kunde styra själv.



TEXT: Brandur Karlsson med bearbetning och översättning av Jón Thordarson och Stefán Vilbergsson **FOTO:** Halldór Víkingsson

– Rullstolen innebar en stor frihet för mig. Den påverkade min tillvaro långt utöver det att bara kunna komma runt. Nu kunde jag åka runt som jag själv vill, under förutsättning att miljön var tillgänglig. Elrullstolen gav mig nya möjligheter att tackla världen.

Efter en lång kamp med systemet kom nästa steg, när Brandur Karlsson fick en ögonstyrd mus. Fram till dess hade han använt skärmtangentbord för att manövrera datorn. Tangentbordet påverkade hur mycket han kunde skriva.

– Samtidigt som jag hade allt mer att berätta minskade min rörelseförmåga och det gjorde att jag kunde skriva allt mindre för varje dag. När jag fick en ögonstyrd mus och plötsligt kunde skriva utan smärta skrev jag flera sidor i taget i stället för bara enskilda rader åt gången, säger Brandur Karlsson och tillägger: – Tack vare det kunde jag grunda Islands drömförening (Drone Association of Iceland) och även påbörja andra projekt.

Frumbjörg formger för alla

För ett år sedan grundade Brandur Karlsson innovationscentret Frumbjörg (Innovation Center for Mobility). Frumbjörg är en enhet i organisationen Sjálfsbjörg som är ett förbund för personer med fysisk funktionsnedsättning. Anledningen till att Frumbjörg kom till var att Brandur Karlsson tyckte att de hjälpmedel han hittills hade använt verkade vara formgivna av människor som inte hade rådfrågat

de människor som de hade tänkt sig skulle använda innovationerna.

– Skruvar var till exempel placerade på de märkligaste ställen, eller så var gränssnitten inte utformade för att alla ska kunna använda dem utifrån sina förmågor.

– Förhoppningen är att Frumbjörg blir ett forum där innovatörer med och utan funktionsnedsättning kan samarbeta för att hitta lösningar som bättre uppfyller många användares behov.

Föreslå lösningar

Frumbjörgs senaste projekt kallas The List. Projektet går ut på att skapa en webbplats där personer med funktionsnedsättning och äldre personer kan påpeka olika olösta problem. Dessa påpekanden bearbetas sedan och skickas till företag och institutioner som har kapaciteten att hitta en lösning. Lösningen kan vara en universellt utformad produkt eller tjänst eller ett mer specifikt hjälpmedel.

Frumbjörg planerar också så kallade "lösningsdagar" då uppfinnare från olika håll bjuds in för att föreslå lösningar som sedan kan vidareutvecklas genom webbplatsen The List. På så sätt ska genomtänkt teknik ge frihet till ännu fler.

TEKNIK FÖR ATT KLARA VÄLFÄRDSUTMANINGAR

Vi på Nordens välfärdscenter definierar välfärdsteknologi som teknologi som förebygger, hjälper och levererar välfärdslösningar. Tekniken används bland annat för att behålla eller öka trygghet, aktivitet, delaktighet eller självständighet för individer.

Välfärdsteknologi är inte avgränsat till äldreområdet och funktionshinderområdet – utan omfattar en bred palett av service inom hela den offentliga sektorn.

Det är viktigt att understryka att brukaren i slutledet inte alltid är en samhällsmedborgare med ett särskilt behov. Välfärdsteknologi användas också till att förbättra arbetsmiljön hos olika personalgrupper inom den offentliga sektorn.

Exempel på välfärdsteknologi

- För ökad trygghet: trygghetslarm, mobiltelefon, mobila larm med GPS-funktion, bildportstelefon och webbkamera för tillsyn.
- För ökad aktivitet och delaktighet i samhälle: rollator, eldriven rullstol, hörapparat, synhjälpmedel, internetjänster, videokommunikation, teknikstöd för påminnelse och struktur i vardagslivet.
- För ett självständigare liv: förflyttningshjälpmedel, kognitiva hjälpmedel som till exempel medicinpåminnare, produkter för fjärrstyrning av TV, belysning, dörrautomatik. Informations- och kommunikationstekniktjänster (ITK-tjänster) och produkter som underlättar inköp, bankärenden och kontakter med myndigheter.
- Som stöd till anhöriga: IKT-tjänster som stödjer kommunikation med andra anhöriga eller vård- och omsorgspersonal, personlyftar, hjälpmotor till manuell rullstol och passagelarm.
- Som stöd i vardagen: mobilapplikationer skapade i syfte att stödja människor i sin vardag, såsom exempelvis hjälpmedel för hörselskadade och synsvaga. Appar med piktogram kan hjälpa människor med kognitiva funktionsnedsättningar i sin kommunikation.

"Tidiga insatser från skolans socialarbetare skapar goda förutsättningar för inlärning, säger Aino-Marja Kairamo."



Socialarbetaren ett stöd för unga i skolmiljön

I finländska Esbo arbetar unga socialarbetare i skolan för att träffa ensamkommande och andra nyanlända unga. I stället för att låta ungdomarna gå korta kurser hos arbetsförmedlingen får de studera längre tid. Det är ett sätt att fånga upp studiemotiverade elever och hjälpa dem att skapa sig en framtid.

TEXT: Caroline Jonsson **FOTO:** Laura Mendelin och Mostafa Mohammad Ali

I skolan Omnia, där socialarbetare Anne-Maarit Pullinen arbetar, möter hon och hennes kollegor ensamkommande och andra nyanlända i åldrarna 17-25 år. Här deltar eleverna i årslånga förberedande studier. Socialtjänsten i Esbo har funnits representerad i skolan över tio år.

Långvarigt samarbete

Samarbetet mellan social- och skolsektorn började i slutet av nittiotalet som projekt för unga nyanlända utan läs- och skrivkunskaper och permanentades år 2006. Socialarbetaren Aino-Marja Kairamo som handlägger ärenden för ensamkommande och andra nyanlända menar att tidigare åtgärder som korta språk-

kurser hos arbetsförmedlingen fungerade dåligt för denna grupp.

– Det går inte att ta in kunskap i en tillvaro av kaos och snabba miljöombyten. Här får i stället studiemotiverade ungdomar med livet framför sig förutsättningar att skapa en trygg vardag. Tidiga insatser från skolans socialarbetare skapar förutsättningar för dem att tillgodogöra sig studierna.

Ringer frånvarande elever

Anne-Maarit Pullinen uppskattar att åtta av tio läser vidare efter grundskoleförberedande studier och språkutbildning på grundläggande gymnasieliknande studier eller yrkesinriktade program.



Läraren Lenka Harju (stående) kan fokusera på undervisningen när hon har tillgång till en socialarbetare, som här Anne-Maarit Pullinen (sittande).

– Frånvarande elever ringer jag på morgonen. Många skulle nog inte orka komma tillbaka till skolan utan mina ihärdiga samtal. Vissa elever har jag kontaktat varje dag under en månad innan vändningen sker, tills personen får kraft att återvända till studierna.

Skolans socialarbetare samarbetar med elevernas ansvariga socialsekreterare. De ingår i samma arbetslag och möts varannan vecka. Efter skoltid deltar Anne-Maarit Pullinen även i elevernas fritid.

– Tillsammans med volontärer engagerar jag mig i en stödgrupp som ordnar fritidsaktivi-

teter. Här diskuteras även känslor, sömn och annat som påverkar psykisk hälsa och studiekoncentration, säger Anne-Maarit Pullinen.

Samtal om ensamhet och oro

Under rasterna vägleder skolans socialarbetare de nyanlända genom det finländska välfärdssystemet. När dörren till Pullinens arbetsrum står öppen välkomnar hon besök. Här kan eleverna få hjälp med tidsbokning till läkare, ifyllnad av blanketter och ekonomiska frågor. Praktiska ärenden leder många gånger till samtal om ensamhet, oro eller svåra upplevelser.

"Det går inte att ta in kunskap i en tillvaro av kaos och snabba miljöombyten. Här får i stället studiemotiverade ungdomar med livet framför sig förutsättningar att skapa en trygg vardag."



När en elev behöver extra stöd samarbetar socialarbetaren Anne-Maarit Pullinen med läraren i klassrummet.

– De pratar oftast inte med någon, inte heller med andra unga i liknande situation. Psykologiskt stöd saknas ofta. Ensamkommande och andra nyanlända skulle behöva hjälp med att lära sig leva med traumatiska erfarenheter. Ofta bokat jag in uppföljande samtal innan vi skiljs åt, säger Anne-Maarit Pullinen.

Närvaro i klassrummet

Om en elev behöver extra stöd samarbetar Anne-Maarit Pullinen med läraren i klassrummet. Om någon har svårt att stanna under lektionen, finns hon där som resurs.

– Då sitter vi tillsammans i rummet intill en stund. I klassrummet får jag ökad förståelse för ungdomens skolsituation och kan förmedla en tydlig bild av elevens vardag till ansvarig socialsekreterare.

För läraren Lenka Harju innebär ständig tillgång till socialarbetare att hon kan fokusera på undervisningen. Långvariga relationer mellan elev, lärare och socialarbetare skapar god studiemiljö, menar hon:

– Ser jag att en elev mår dåligt kontakter jag socialarbetarna direkt. Det betyder att jag kan finnas närvarande för resten av klassen. Korta kurser skapar bara oro för dessa elever. Att sitta på sin stol i samma klassrum i gemenskap tillsammans med en lärare skapar trygghet och förtroende.



MER KUNSKAP OM VÄLFÄRDSFRÅGOR

Vill du lära mer om våra viktiga frågor? Vi delar med oss av vår kunskap i våra intressanta publikationer som du kan ladda ner från vår webbplats eller beställa hem helt utan kostnad. Här visar vi ett urval av aktuella publikationer från våra projekt och arbetsområden.

INTEGRATION



Samhällets mottagande av ensamkommande i Norden

Rapporten vänder sig till beslutsfattare, forskare och praktiker som arbetar med ensamkommande och andra som vill öka sin kunskap om hur mottagandet organiserats i de nordiska länderna. Kartläggningen beskriver översiktligt hur respektive land i Norden arrangerat mottagandet av ensamkommande barn under 2015 fram till början av 2017.



Hälsning till Nordens politiker och ensamkommande

Den här publikationen är en kortare bearbetning av rapporten ovan. Här hittar du information om samhällets mottagande av ensamkommande unga i Norden, samt intervjuer med ungdomar som berättar om sina erfarenheter. Rapporten finns också på engelska



Skolan en grund för lyckad inkludering – Nyanlända barn och unga i Norden

Den viktigaste arenan för inkludering och integration av nyanlända barn och unga är skolan. Forskning visar att en genomgången grundskola är den enskilt viktigaste skyddsfaktorn mot en rad framtida sociala problem för alla barn och unga. Med denna publikation vill vi visa vad som kan göras för att förbättra mottagande av nyanlända barn och unga i skolan. Rapporten finns också på engelska.

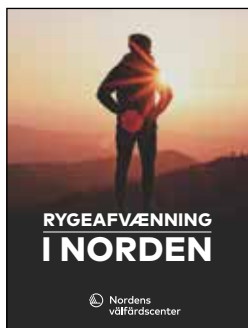


Country Reports Nordic Region

Over the course of the last few decades the Nordic countries have changed radically. All together 2.9 million people have moved to live in the Nordic countries over the last decade. This is a brief overview aimed at providing basic information for each country: on population, the proportion of foreign-born and asylum seekers.

MER KUNSKAP OM VÄLFÄRDSFRÅGOR

FOLKHÄLSA



Rygeafvænning i Norden

Cirka 50.000 mennesker dør af tobaksrelaterede sygdomme hvert år i den nordiske region. Rygning er en af de største individuelle trusler mod folkesundheden, når man måler på sygelighed og dødelighed. Nordens Velfærdscenters publikation Rygeafvænning i Norden giver et overblik over, hvordan det går med udviklingen af rygning i den nordiske region, og giver samtidig et indblik i hvordan landenes arbejde med ryge- og tobaksafvænning er bygget op. Rapporten findes også på engelsk.



Nordic Studies on Alcohol and Drugs (NAD)

Nordens velfærdscenters samhällsvetenskapliga tidskrift Nordic Studies on Alcohol and Drugs (NAD) publicerar forskning, statistik och debattartiklar om bland annat alkohol, narkotika, tobak och spel. De flesta artiklarna publiceras på engelska men en del också på danska, norska och svenska. Tidskriften utkommer sex gånger per år och kan läsas gratis på nätet: journals.sagepub.com/home/nad



Missbruk av fakta? Alkohol och droger i medierna

Syftet med publikationen Missbruk av fakta? Alkohol och droger i medierna är att göra rapporteringen om alkohol och droger i medierna mer faktabaserade och nyanserad. I publikationen ingår tips till både journalister och forskare för att underlätta kommunikationen mellan dessa två yrkesgrupper. Publikationen finns på alla nordiska språk.

VÄLFÄRDSPOLITIK



Nordisk välfärdsforskning/ Nordic Welfare Research

Nordisk välfärdsforskning | Nordic Welfare Research publiserer artikler innen et bredt spekter av velferdspolitiske temaer om de nordiske velferdssamfunnene, slik som levekår og livssituasjon i befolkningen, arbeidsliv og arbeidsinkludering, sosiale tjenester, omsorg, folkehelse, funksjonshemming, og alkohol- og narkotikapolitikk. Tidsskriftet publiserer to temanumre per år. idunn.no/nordisk_valfardsforskning



En bättre plats att åldras på

Vi lever allt längre i Norden och andelen äldre personer i befolkningen ökar. Att allt fler lever längre är naturligtvis positivt men innebär också stora utmaningar. Det gäller boende och transporter, stadsplanering, hälso- och sjukvård och omsorg. Syftet med den här publikationen är att tjäna som inspiration i kommunernas arbete för att bli en bättre plats att åldras på. Publikationen finns också på engelska.



Välfärdsteknologi – verktyglåda

Välfärdsteknologi har tagit allt mer medial och politisk plats under de senaste 25 åren. Trots det stora intresset och växande förväntningar har det i många kommuner varit svårt att hitta enkla lösningar att implementera. Denna publikation är den första kompletta nordiska verktyglådan med redskap som hjälper kommuner att på bästa sätt arbeta med välfärdsteknologi. Publikationen finns på alla nordiska språk och engelska.

MER KUNSKAP OM VÄLFÄRDSFRÅGOR



Bra lösningar fungerar för alla - om universell design och välfärdsteknologi

I den här publikationen granskar vi sammanhang och synergieffekter mellan två viktiga områden som Nordens välfärdscenter har arbetat med under de senaste åren: välfärdsteknologi och universell design. Det finns stark kompetens inom båda områdena i Norden men också potential till ett tätare nordiskt samarbete.



"Välfärdsteknik handlar inte om teknik utan om människor" – tekniksprång i nordisk demensvård

Välfärdsteknologi kan hjälpa människor med demenssjukdom. Med denna publikation vill vi inspirera praktiker och beslutsfattare på kommunal och nationell nivå genom att låta olika nordiska röster komma till tals om frågor som väcks kring välfärdsteknologi. Vilka hjälpmedel finns? Hur jobbar en kommun som aktivt implementerat ny teknik? Vilka etiska utmaningar kan dyka upp?

FUNKTIONSHINDER



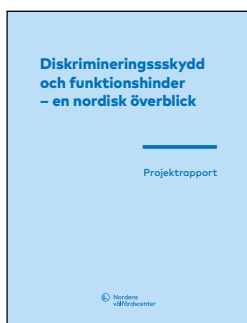
Rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder - årsrapport 2017

Under 2017 har Funktionshinderrådet arbetat med flera olika teman och uppgifter från ministerrådet, bland annat aktiviteter från ministerrådets handlingsplan för funktionshinderssamarbetet. Fler av aktiviteterna har arrangerats i samarbete med det norska ordförandeskapet för Nordiska ministerrådet.



Funktionshindersperspektiv och tillgänglighet inom Nordiska ministerrådets verksamhet 2017

Alla nordbor ska på lika villkor kunna ta del av det officiella nordiska samarbetet och den politik som samarbetet genererar. Detta gäller oavsett individernas funktionsförmåga. Nordiska ministerrådet vill vara ett gott exempel i fråga om jämlikhet, jämställdhet och tillgänglighet.



Diskrimineringsskydd och funktionshinder – en nordisk överblick

Det finns olika strategier för att öka förutsättningarna för personer med funktionsnedsättningar att delta i samhällslivet på lika villkor som andra. I den här rapporten ges en översikt av de nordiska ländernas och de självstyrande områdenas diskrimineringsskydd, ansvariga institutioner och andra viktiga aktörer.

MER KUNSKAP OM VÄLFÄRDSFRÅGOR



Förutsättningar och villkor för samer med funktionsnedsättning i de samiska förvaltningskommunerna i Sverige

Denna studie visar att kunskap om hur förutsättningar ser ut för samer med funktionsnedsättning är knapphändig bland tjänstemän i de 19 kommuner som ingår i det samiska förvaltningsområdet i Sverige. Bland annat saknas utbildning om samisk kultur och språk generellt och den kulturella förståelsen är bristfällig i flertalet kommuner.



Nordisk läseplan 2017 - Förvärvad dövblindhet

En nordisk läseplan är nödvändig för att yrkesverksamma inom dövblindområdet ska ha en gemensam kunskapsgrund. Syftet med planen är också att skapa och upprätthålla en gemensam nordisk terminologi. Läseplanen är avsedd som en grund för nationella grundutbildningar.

VÅRA WEBBSIDOR

nordicwelfare.org – Nordens välfärdscenters webbplats om aktuella välfärdsfrågor i Norden

popNAD.com – Populärvetenskapligt om alkohol, droger, dopning, tobak och gambling

integrationnorden.org – Nordiskt samarbete om integration och inkludering

MER KUNSKAP OCH INFORMATION FRÅN OSS

Prenumerera på våra nyhetsbrev:

- Nordic welfare
- Nytt inom alkohol-, drog- och tobaksområdet
- Nytt inom dövblindområdet

Nordicwelfare.org/nyhetsbrev

Aktuella kurser och konferenser:

nordicwelfare.org/kurser-och-konferenser

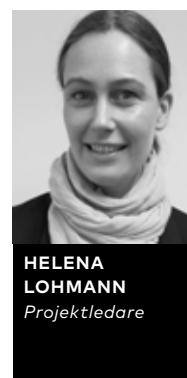
Följ oss i sociala medier:

[Facebook.com/nordicwelfare](https://facebook.com/nordicwelfare)

Twitter: @nordicwelfare1



ANSTÄLLDA VID NORDENS VÄLFÄRDSCENTER





**KRISTIN
MARKLUND**
Projektledare



ELIN MELIN
*Kommunikations-
rådgivare*



**MARIA
MONTEFUSCO**
Projektledare



**ANNIKA
NUMMELIN**
*Projektledare,
Norden i Fokus*



**YAIRA
OBSTBAUM-
FEDERLEY**
Projektledare



**LARS ROTTEM
KRANGNES**
Projektledare



**TINA
REHNSTRÖM**
*Administrativ
koordinator*



**FREDRIK
SJÖGREN**
IT-ansvarig



**KERSTIN
STENIUS**
Projektledare



NINA STÉNS
*Evenemangs-
specialist*



BETTINA STÅHL
Ekonomiansvarig



**DENNIS C.
SØNDERGÅRD**
Projektledare



**CECILIA
TILLBERG**
*Administrativ
koordinator*



**JENNY
TÄGTSTRÖM**
Projektledare



**MALIN
WIKSTRÖM**
*Webbredaktör
för popNAD*



Nordens välfärdscenter Sverige

Tel: +46 8 545 536 00
info@nordicwelfare.org

Nordens välfärdscenter Finland

Tel: +358 20 7410 880
info@nordicwelfare.org

Magasinet kan beställas i tryckt format eller laddas ner på www.nordicwelfare.org



**Nordens
välfärdscenter**